

De hierna vermelde personen maakten deel uit van de 468 Brugse gijzelaars die, op bevel van Châtillon, naar Doornik werden gezonden na de mouterij van 13 Juli 1301 te Brugge :

De poorters 2° Gilles Alverdoe, 11° Lambert Bonin, 42° Jan Goederich, 47° Gherwin van Ardenburg, 48° Pieter van Hertsberge en 94° Jacob Zoppere. De lakensnijder 85° Berthelmeus van Straten. De brouwer 75° Lamsin Potin. De hosteliers 54° Jan Keminade, 61° en 62° Jan en Lambert Maraël en 86° Gerard de Sus¹⁰.

JOS. DE SMET.

I. G. De Bels en zijn « Handboek voor de Meetkundige-Schatter » (1743)

Het archief van de Raad van Vlaanderen bevat een massa documenten van de meest diverse aard en van de meest verscheiden herkomst, die op het eerste zicht niets met de activiteit van deze instelling te maken hebben. Het zijn charters, rekeningen en comptabiliteitsstukken, registers van « ommestellingen », ferieboeken, staten van goed, registers van denombrementen, bundels correspondentie, handboeken, enz., enz. Zij behoorden oorspronkelijk tot het archief van parochies en heerlijkheden, van kerken en kloosters, of, wat nog meer het geval is, maakten zij deel uit van de papieren van private personen : advocaten, procureurs, deurwaarders, griffiers, landmeters, « prijsers », handelaars, enz.

Hoe kwamen deze documenten in de Raad van Vlaanderen terecht ? Enkele werden door de partijen als bewijsstukken tot staving van hun eis of hun verweer bij hun procesdossier gevoegd. Zij werden dan later wel uit

(10) L. VERRIEST, *Le registre de la « Loi » de Tournai de 1302 et Listes des Otages de Bruges (1301) et de Courtrai*, in *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1911, bl. 485-499.

de proceszakjes genomen, doch werden uit vergetelheid, nalatigheid of om enige andere reden niet door de deposanten « gelicht ». Het was trouwens abnormaal, dat zulke bescheiden op deze manier hier terecht kwamen, vermits de Raad van Vlaanderen herhaaldelijk verbod oplegde originele oorkonden, rekeningen, staten van goed, enz. bij de dossiers te voegen, maar in de plaats daarvan authentieke kopijen eiste.

De aanwezigheid van deze stukken is in veruit de meeste gevallen aan een heel andere oorzaak te wijten. Het zijn namelijk « geconsigneerde » stukken. Een aanzienlijk percentage van de gevallen door de Raad van Vlaanderen behandeld bestaat in vorderingen tegen baljuws, schouten, meiers, ammans, schepenen, « pointers » en « setters », accijns pachters, heilig-geestmeesters en andere ambtenaren en instellingen, wegens nalatigheid in hun beheer, of wat nog meer het geval was, wegens overdreven beroepsijver of vervalsing van hun comptabiliteit. Talrijke onderzoeken ook werden ingesteld tegen handelaars en stielmannen wegens niet naleving der geldende placcaarten en reglementen. Regelmatig werden verzoeken ingediend tot het afleveren van « letteren van inductie » of « brieven van atterminatie », hetgeen ongeveer overeenkomt met onze aanvragen tot het bekomen van een concordaat. In al deze en in enkele andere gevallen werd door de procureur-generaal of door de raadsheer-commissaris beslag gelegd op de bescheiden toebehorend aan de betrokkene, voor zover zij nodig bleken voor het onderzoek. Zeer dikwijls betekende dit een definitieve inbeslagneming of werden deze documenten eenvoudig niet teruggevraagd.

Het hier besproken handboek behoort eveneens tot deze geconsigneerde stukken¹. Er werd een klacht ingediend tegen De Bels. Om welke reden of in welke hoedanigheid hij beticht werd kunnen wij niet precies uitmaken: het eigenlijk procesdossier ontbreekt immers. Een aantal van zijn papieren werden « geconsigneerd ».

(1) Rijksarchief te Gent, Raad van Vlaanderen, 4e reeks, nr. 5108.

Het handboek, dat als titel draagt : *Mesurage de batiment servant aussy de coutumier*, maakt er deel van uit.

Zoals uit het bundel blijkt, behoorde De Bels tot een familie van « costumiers ». Dit waren personen, die door eigen studie, maar vooral door jarenlange ondervinding, volledig vertrouwd waren met de « costumen », de gebruiken, de reglementen en formaliteiten, die voor schepenbanken, leenhoven en justitieraden gevolgd werden, die vereist werden voor de goede gang van zaken bij het afhandelen van rechtsgedingen, van administratieve en financiële kwesties. Deze klas van personen heeft een zeer grote rol gespeeld heel het Oud Regiem door. Zij waren trouwens onontbeerlijk, vooral in de tijden van het ongeschreven recht. En zelfs wanneer de « costuymen » opgetekend en gehomologeerd werden (in Vlaanderen in de XVIe eeuw vooral), dan nog ging het niet zonder hun medewerking; zij dienden telkens tussen te komen bij de interpretatie van die « costuymen » of bij de bepaling van hun toepassingsveld. Geschoolde universitaire juristen waren er immers zeer weinig; en zij die er waren, bekleedden hoge posten als raadsheren in justitie- en collaterale raden, als raadgevers van de vorsten, als officialen in de geestelijke rechtbanken, later ook als advocaten. Voor eigenlijke ambtenaren, baljuws b.v., bestonden er geen scholen. Wat zou het daarbij gebaat hebben. Het gewoonterecht werd niet onderwezen; in de universiteiten werden eindeloze commentaren op Romeins en kanoniek recht geleverd.

Geheel het oud Regiem door zijn dan ook een heel legertje van « costumiers » aan het werk in administraties en gerechtshoven, in openbare en private ambten. Het zijn de baljuws in dienst van de vorsten, de heren en de abdijen; het zijn de schouten, de meiers, de griffiers, de ontvangers van de « ommestellingen » meermaals zelfs de stadspensionarissen; het zijn de procureurs, de deurwaarders, de notarissen, de landmeters, de « erfscheeters », de « prijsers », enz. Meestal cumuleren zij ver-

scheidene van deze ambten. Dikwijls ook worden deze posten bekleed door leden van éézelfde familie, generatie na generatie. Dit is uiteraard nogal begrijpelijk, vermits de vereiste kennissen van vader op zoon werden overgeleverd en voor vreemdelingen zorgvuldig geheim gehouden.

Al zijn weinig van hun namen voor die tijd bekend, toch hebben deze personen reeds in de hoge Middeleeuwen — vooral dan zelfs — een vooraanstaande rol gespeeld. Hier volgen enkele voorbeelden. De Friese « asega's » zijn in de grond niets anders dan « costumiers » geweest². In Vlaanderen bekleedde Thomas Crempe, een « costumier » uit Kortrijk, in de jaren 1372-1383 de hoge functie van grafelijk raadsheer³. De Brabander Willem van den Mortre (1265-1340) liet ons de oudste optekening van het vermaarde recht van Ukkel na⁴. Een paar onder hen verwierven een grote faam : Philippe de Beaumanoir, baljuw van Clermont in Beauvoisis (1247-1296), schrijver van « Li livres des coutumes et des usages de Beauvoisis », een der belangrijkste juridische werken uit de Middeleeuwen, en Jehan Boutillier, luitenant van de baljuw van Tournai-Tournesis, auteur van de « Somme rural »⁵.

Verscheidene leden van de familie De Bels uit Meulebeke oefenden de een na de ander de volgende functies uit : baljuw van de parochie en heerlijkheid van Beveren (op de Leie) ; van de heerlijkheid Onlede onder Gits en omliggende ; van de heerlijkheid van het kapittel van Harelbeke te Meulebeke ; griffier van de parochie en heerlijkheid van Meulebeke ; van de heerlijkheid van

(2) Zie o.a. J. BUNTINX, *De instellingen van de vorstendommen tot het einde van de twaalfde eeuw in Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. II, Utrecht, 1950, bl. 177 (Met bibliogr.).

(3) Idem, *De audientie van de graven van Vlaanderen (Verhand. Kon. VI. Acad. v. België, Klasse der Lett., jg. XI, nr 10)*, Brussel, 1949, bl. 103-106.

(4) E. I. STRUBBEE, *Willem van den Mortre, Brabants costumier, ca. 1265-ca. 1340*, in *Album Lindemans*, Brussel, 1951.

(5) Zie over hem G. VAN DIEVOET, *Jehan Boutillier en de Somme rural*, (*Univ. Leuven, Public. Gesch. en Philol.*, 3e reeks, 41e deel), Leuven, 1951.

Claerhout (te Pittem en omliggende) ; ontvanger van de parochie Pittem ; ontvanger van de prins van Croy, heer van Pittem, Koolskamp, Claerhout, enz. en van Ferdinand van Doorne (Deinze) en ten slotte gezworen landmeter, « prijser » en « deelsman » in de kasselrij Kortrijk.

Ignace-Guillaume De Bels schijnt vooral als « prijser » werkzaam geweest te zijn. Meer dan thans het geval is voor de meetkundigen-schatters werd tijdens het Oud Regiem op hun tussenkomst beroep gedaan. Niet alleen deden zij de « prijsijen » in sterfhuizen en bij onteigeningen ; zij traden vooral op bij de zo talrijke verkopen bij « decreet », bij « saississementen » en bij « executies », die te pas en te onpas, om de meest futiele redenen, door baljuws, meiers, schouten, ammans, ontvangers van « ommestellingen » en confiscaties en door allerhande ambtenaren en gerechtsdienaren werden bevolen.

Bij die « prijsijen » liet men zich vooral leiden door de tradities en de gebruiken en de gevolgde maatstaven waren nogal vaag. Dit bracht natuurlijk een groot gevaar van willekeur met zich, vooral bij de « prijsers » van huizen en gronden, de voorlopers van onze huidige meetkundigen-schatters van onroerende goederen. Met het doel tegen deze willekeurige practijken in te gaan werd het beroep van « prijser » vooral in de XVIIIe eeuw gereglementeerd. Hun salarissen werden bepaald. Zij dienden een speciale eed af te leggen. Ook werden voorschriften gegeven betreffende de wijze, waarop de schattingen moesten gebeuren. Noodzakelijkerwijze bleef dit echter bij algemeenheden.

Het is precies tegen die willekeur, tegen die algemeenheden, dat De Bels opkomt. Ziehier het vernietigend oordeel dat hij velt over de methodes in gebruik bij de meeste « prijsers » : « Pour faire la mesure et prisure tant de noeuf que de vieux batiments estant de briques et de pillotage, il se trouve des arpenteurs jurez dans les bourgs et villages et des gens, qui se disent experts dans ces sortes de priseries. Ils ne font aucunes mesures, sinon de voir la

grandeur et hauteur et regler selon leur caprice, le tout imaginaiement, savoir paillotage, charpente, couverture tant d'estrain, ardoises que de thuilles, item la massonnerie, vitres, chauffeages, greniers, blancs ferailles et plomb, etca, tout en un. Voilà une mesure et prisure ridiculles sans aucuns fondemens de mesure et priserie et à quy on leur pourroit reprocher à ces sortes des arpenteurs jurez et à ces experts ridiculles, qu'ils feroient une des parties gaigner et l'autre perdre ; et on devroit plutôt avec juste raison les appeller innocens qu' experts » (fol. 18 ro).

Het handboek van De Bels beslaat 69 folio's van 31,5 cm. hoog en 19,5 cm. breed, aan beide zijden beschreven, waarvan 15 bladz. blanco gebleven zijn. Het geschrift is zeer klein en gedrongen. Achtereenvolgens en tot in de minste details behandelt De Bels de verscheidene soorten van gebouwen (stenen, houten, lemen), de bouwmethodes, de delen van de gebouwen « charpente, toy, contre-toy, cave, hourdage, gittes, plancher, portes, fronton, pignon, cheminées, couvertures de thuilles et d'ardoises, fenestres », enz.), de gebruikte materialen (hout van alle soorten en hoedanigheden, marmer, arduin, aardewerk, ijzer, metselwerk) met nauwkeurige beschrijving van iedere soort en de verwerking ervan en de waarde van ieder deel per eenheid (roede, voet, paar, enz.). Het handboek van De Bels bevat alles wat men thans vindt in het bestek van een gebouw aangevuld met de gedetailleerde beschrijving, de metingstaat en de detailplannen van ieder deel. Talrijke tekeningen verduidelijken de uiteenzettingen. Tevens geeft het ook de lonen door de verschillende stielmannen verdiend en de uren te besteden aan de verscheidene werken.

Uit hetgeen voorafgaat blijkt naar onze mening genoegzaam welke grote waarde de *Mesurage de batiment* van De Bels heeft voor de architecten en kunsthistorici, die een nauwkeurige kennis willen opdoen van bouwwerken en bouwmethodes tijdens de XVIIIe eeuw.